

Tashkent State University of Economics

JOURNAL OF INTERNATIONAL FINANCE AND ACCOUNTING

ISSN
2181-1016

INNOVATSION RIVOJLANISHNI AMALGA OSHIRISH MEXANIZMI VA DASTAKLARI

Sultanova Shoxista Ilxomovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti tayanch doktoranti

Email: shoxistasultanova0102@gmail.com

ORCID: 0009-0009-5742-6866

MECHANISMS AND TOOLS FOR THE IMPLEMENTATION OF INNOVATION- DRIVEN DEVELOPMENT

Sultanova Shoxista Ilxomovna

PhD Student,

Tashkent State University of Economics,

Tashkent, Uzbekistan.

Email: shoxistasultanova0102@gmail.com

ORCID: 0009-0009-5742-6866

Annotatsiya: Mazkur maqolada innovatsion rivojlanishni amalga oshirish mexanizmlari va uni qo'llab-quvvatlovchi asosiy dastaklar ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda innovatsion jarayonlarning milliy iqtisodiyotdagi o'rnini, ularning samaradorligini belgilovchi institutsional va iqtisodiy omillar, shuningdek, davlat, ta'lim tizimi, ilmiy-tadqiqot muassasalari va xususiy sektor o'rtasidagi o'zaro hamkorlik mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, innovatsion rivojlanishni jadallashtirishda inson kapitali, moliyaviy rag'batlantirish tizimlari, venchur kapital va startap ekotizimining ahamiyati asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari innovatsion siyosatni takomillashtirish va milliy innovatsion tizim samaradorligini oshirishga doir ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: innovatsiya, innovatsion rivojlanish, milliy innovatsion tizim, innovatsion mexanizm, institutsional muhit, inson kapitali, venchur kapital, startap, ilmiy-tadqiqot, texnologik taraqqiyot.

Abstract: This article analyzes the mechanisms for implementing innovation-driven development and the key instruments that support it from both theoretical and practical perspectives. The study examines the role of innovation processes in the national economy, the institutional and economic factors determining their effectiveness, as well as the mechanisms of cooperation among the government, educational institutions, research organizations, and the private sector. Furthermore, the importance of human capital, financial incentive systems, venture capital, and the startup ecosystem in accelerating innovation-driven development is substantiated. The research findings contribute to the formulation of scientific conclusions and practical recommendations aimed at improving innovation policy and enhancing the effectiveness of the national innovation system.

Keywords: innovation, innovation-driven development, national innovation system, innovation mechanism, institutional environment,

human capital, venture capital, startup, research and development (R&D), technological progress.

Kirish. Bugungi globallashuv jarayonlari, raqamli transformatsiya va bilimga asoslangan iqtisodiyotning jadal rivojlanishi sharoitida innovatsion rivojlanish har bir davlatning barqaror iqtisodiy o'sishi va raqobatbardoshligini ta'minlovchi asosiy omilga aylandi.¹ Innovatsion taraqqiyot nafaqat texnologik yangilanishlar, balki ijtimoiy-iqtisodiy tizimlarning tubdan modernizatsiyasini ham o'z ichiga oladi.² Shu nuqtai nazardan, innovatsion rivojlanishni amalga oshirish mexanizmlari va uni qo'llab-quvvatlovchi dastaklarni ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan chuqur tahlil qilish dolzarb ahamiyat kasb etadi.³ Innovatsion faoliyatni samarali tashkil etish, ilmiy-tadqiqot natijalarini ishlab chiqarish jarayoniga joriy etish, startap ekotizimini rivojlantirish hamda davlat-xususiy sheriklik mexanizmlarini takomillashtirish bugungi kunda iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.⁴ Ayniqsa, intellektual salohiyatni rivojlantirish, inson kapitalini yuksaltirish va innovatsion infratuzilmani shakllantirish innovatsion taraqqiyotning muhim institutsional asoslarini tashkil etadi.⁵

Shuningdek, innovatsion rivojlanish jarayonida davlatning tartibga soluvchi roli, moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, soliq va investitsiya siyosati, ilmiy-tadqiqot muassasalari hamda ta'lim tizimi o'rtasidagi integratsiya darajasi hal qiluvchi omillar sifatida maydonga chiqadi.⁶ Ushbu omillarning o'zaro uyg'unligi innovatsion

tizimning samaradorligini belgilab beradi.⁷

Mazkur maqolada innovatsion rivojlanishni amalga oshirishning nazariy-metodologik asoslari, uning institutsional mexanizmlari hamda amaliy dastaklari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shu bilan birga, innovatsion siyosatni takomillashtirish va milliy iqtisodiyotda innovatsion faollikni oshirishga xizmat qiluvchi taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi.⁸

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Innovatsion rivojlanish muammosi jahon iqtisodiy va pedagogik-ijtimoiy fanlarida keng o'rganilgan bo'lib, ushbu yo'nalishda bir qator klassik va zamonaviy olimlarning ilmiy qarashlari muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Xususan, J. Shumpeter innovatsiyani iqtisodiy tizimdagi "ijodiy buzilish" (creative destruction) jarayoni sifatida talqin etib, texnologik yangiliklar va tadbirkorlik faolligini iqtisodiy o'sishning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida asoslab bergan. M. Porter esa milliy raqobatbardoshlik nazariyasi doirasida innovatsiyalarni davlat, biznes va ilmiy muhit o'rtasidagi o'zaro integratsiya mahsuli sifatida ko'rib chiqadi. Shuningdek, OECD (Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti)ning innovatsion strategiyalar bo'yicha hisobotlarida innovatsion tizimlar "milliy innovatsion tizim" konsepsiyasi asosida tahlil qilinib, unda universitetlar, ilmiy markazlar, korxonalar va davlat institutlari o'zaro bog'liq subyektlar sifatida qaraladi. Zamonaviy tadqiqotlarda (R. Nelson, B. Lundvall, P. Drucker) innovatsiya nafaqat texnologik yangilik, balki bilimlarni boshqarish, tashkiliy yangilanish va ijtimoiy transformatsiya jarayoni sifatida izohlanadi.

MDH hududidagi olimlar, jumladan, innovatsion iqtisodiyot yo'nalishida tadqiqot olib borgan V. L. Inozemtsev, A. I. Anchishkin va boshqa tadqiqotchilar innovatsion rivojlanishni davlat siyosati, investitsiya oqimlari va ilmiy-texnik salohiyat bilan bevosita bog'liq kompleks tizim sifatida tahlil qiladilar. O'zbekistonda esa innovatsion rivojlanish masalalari Sh. Mirziyoyevning islohotlar strategiyasi doirasida hamda mahalliy iqtisodchi va pedagog olimlar tomonidan ilmiy asosda o'rganilmoqda.

Mazkur maqolada innovatsion rivojlanishning nazariy asoslari tizimli, qiyosiy va kompleks yondashuvlar asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, ilmiy bilishning quyidagi metodlaridan foydalanildi: tizimli tahlil metodi — innovatsion tizim elementlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ochib berish uchun; qiyosiy tahlil metodi — rivojlangan davlatlar tajribasi bilan milliy modelni solishtirish uchun; statistik tahlil metodi — innovatsion ko'rsatkichlar dinamikasini baholash uchun; hamda mantiqiy umumlashtirish metodi — olingan natijalar asosida ilmiy xulosalar shakllantirish uchun qo'llanildi.

Bundan tashqari, maqolada tizimli yondashuv innovatsion rivojlanishni yagona ijtimoiy-iqtisodiy mexanizm sifatida ko'rishga imkon beradi, institutsional yondashuv esa innovatsion jarayonlarda davlat va nodavlat subyektlarning rolini aniqlashga xizmat qiladi. Shu asosda innovatsion rivojlanishni amalga oshirish mexanizmlari va uni qo'llab-quvvatlovchi dastaklar ilmiy jihatdan asoslangan holda tahlil qilinadi.

Natijalar.

Innovatsion rivojlanishni amalga oshirish mexanizmlari va uni qo'llab-quvvatlovchi dastaklarni tahlil qilish natijasida shuni ko'rsatdiki, zamonaviy iqtisodiy tizimlarda innovatsion jarayonlar ko'p bosqichli va kompleks xarakterga ega bo'lib, ular institutsional, moliyaviy, tashkiliy va intellektual omillarning o'zaro integratsiyasiga tayanadi. Tadqiqot natijalari innovatsion tizimning samaradorligi bevosita davlatning strategik boshqaruv funksiyalari, xususi sektorning investitsion faolligi hamda ilmiy-tadqiqot muassasalari salohiyati bilan uzviy bog'liqligini tasdiqlaydi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, innovatsion rivojlanishni ta'minlashda eng muhim mexanizmlardan biri — bu milliy innovatsion tizimning shakllanganlik darajasi hisoblanadi. Ushbu tizim doirasida universitetlar, ilmiy markazlar va ishlab chiqarish korxonalarini o'rtasidagi "bilimlar oqimi" samarali tashkil etilgan mamlakatlarda innovatsion mahsulotlar ulushi va texnologik yangilanish sur'ati sezilarli darajada yuqori ekanligi aniqlangan.

Shuningdek, innovatsion jarayonlarni qo'llab-quvvatlovchi asosiy dastaklar sifatida quyidagilar ajralib turadi: davlat tomonidan innovatsion siyosatning aniq strategik yo'nalishlarda olib borilishi; ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlariga ajratiladigan moliyaviy resurslar hajmining ortishi; soliq imtiyozlari va investitsion rag'batlantirish mexanizmlarining joriy etilishi; hamda startap va kichik innovatsion korxonalarini qo'llab-quvvatlovchi infratuzilmaning rivojlanishi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, inson kapitalining sifati innovatsion

rivojlanishning eng muhim determinantlaridan biri hisoblanadi. Malakali kadrlar tayyorlash tizimi, ilmiy izlanishlarga yo'naltirilgan ta'lim muhiti va akademik erkinlik darajasi yuqori bo'lgan davlatlarda innovatsion faollik ko'rsatkichi ham yuqori ekanligi kuzatiladi. Bu esa ta'lim, fan va ishlab chiqarish integratsiyasining strategik ahamiyatini yana bir bor tasdiqlaydi.

Shu bilan birga, o'tkazilgan tahlillar innovatsion rivojlanish jarayonida institutsional muhitning barqarorligi va huquqiy bazaning takomillashganligi hal qiluvchi rol o'ynashini ko'rsatdi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi shuni isbotlaydiki, intellektual mulk huquqlarining samarali himoyasi, ilmiy faoliyatni rag'batlantiruvchi normativ-huquqiy mexanizmlar innovatsion faollikni sezilarli darajada oshiradi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari innovatsion rivojlanishni amalga oshirishda tizimli yondashuv, davlat va xususiy sektor hamkorligi hamda ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasining uyg'unligi hal qiluvchi omil ekanligini ilmiy jihatdan asoslab berdi.

Muhokama. Innovatsion rivojlanishni amalga oshirish mexanizmlari va uni qo'llab-quvvatlovchi dastaklar tahlili shuni ko'rsatadiki, ushbu jarayonlar faqat iqtisodiy o'sish omili sifatida emas, balki keng qamrovli ijtimoiy-iqtisodiy transformatsiya mexanizmi sifatida qaralishi lozim. Mazkur yondashuv innovatsiyani tizimli hodisa sifatida talqin qilishni talab etadi, bunda davlat siyosati, ilmiy muhit, ta'lim tizimi va biznes sektori o'zaro uyg'unlashgan yagona ekotizimni tashkil etadi.

Nazariy tahlillar shuni tasdiqlaydiki, innovatsion rivojlanishning samaradorligi "uchlik spiral" modeli (universitet-sanoat-davlat)ning qanchalik uyg'un ishlashiga bevosita bog'liq. Agar ushbu uch subyektlar o'rtasida institutsional va kommunikativ uzilishlar mavjud bo'lsa, innovatsion g'oyalar amaliy natijaga aylanish jarayoni sekinlashadi. Aksincha, integratsiya darajasi yuqori bo'lgan tizimlarda ilmiy ishlanmalar tezkor tijoratlashuvi kuzatiladi.

Shu bilan birga, empirik natijalar innovatsion siyosatning samaradorligi faqat moliyaviy resurslar hajmi bilan emas, balki ularning maqsadli va natijaga yo'naltirilgan taqsimoti bilan ham belgilanadi. Ko'plab rivojlangan davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, innovatsion grantlar, venchur kapital va startaplarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari mavjud bo'lgan sharoitda iqtisodiyotda yangi texnologik sektorlar shakllanadi.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat sifatida inson kapitalining sifati va innovatsion madaniyat darajasi alohida o'rin egallaydi. Innovatsion rivojlanish faqat texnik yoki iqtisodiy masala emas, balki tafakkur va ijtimoiy ongning yangilanishi bilan bog'liq jarayon hisoblanadi. Shu sababli, ta'lim tizimida kreativ fikrlash, muammoga yo'naltirilgan o'qitish va tadqiqotga asoslangan yondashuvni keng joriy etish innovatsion ekotizimning barqarorligini ta'minlaydi. Bundan tashqari, institutsional muhitning barqarorligi innovatsion faoliyat uchun hal qiluvchi omil sifatida namoyon bo'ladi. Normativ-huquqiy bazaning aniqligi, intellektual mulk huquqlarining himoyasi va biznes yuritish uchun qulay sharoitlar innovatsion tashabbuslarning kengayishiga turtki beradi. Aks holda,

innovatsion g'oyalari "bilimlar oqimi" bosqichida qolib ketishi mumkin.

Shu nuqtai nazardan, muhokama natijalari innovatsion rivojlanishning muvaffaqiyati faqat alohida sektorlar faoliyatiga emas, balki tizimlararo uyg'unlik va kompleks boshqaruv mexanizmlarining samaradorligiga bog'liqligini ko'rsatadi. Demak, innovatsion siyosatni takomillashtirishda integratsion yondashuv, strategik rejalashtirish va uzoq muddatli institutsional islohotlar ustuvor ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Innovatsion rivojlanishni amalga oshirish mexanizmlari va uni qo'llab-quvvatlovchi dastaklarni ilmiy jihatdan tahlil qilish natijasida quyidagi asosiy xulosalarga kelindi. Innovatsion rivojlanish zamonaviy iqtisodiyotning barqaror o'sishini ta'minlovchi eng muhim omillardan biri bo'lib, u institutsional, moliyaviy, ilmiy-texnik va ijtimoiy komponentlarning o'zaro uyg'unlashgan tizimi sifatida namoyon bo'ladi.

Birinchi, innovatsion jarayonlarning samaradorligi milliy innovatsion tizimning shakllanganlik darajasi bilan bevosita bog'liq bo'lib, unda davlat, oliy ta'lim muassasalari, ilmiy-tadqiqot institutlari va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlik hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Ushbu subyektlar o'rtasidagi integratsiya qanchalik yuqori bo'lsa, innovatsion g'oyalarning amaliyotga

joriy etilish darajasi shunchalik tezlashadi.

Ikkinchidan, innovatsion rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi asosiy dastaklar sifatida davlatning strategik innovatsion siyosati, moliyaviy rag'batlantirish mexanizmlari, soliq imtiyozlari, ventur kapital tizimi hamda startap ekotizimining rivojlanganligi muhim rol o'ynaydi. Ushbu omillar innovatsion faollikni oshirish va yangi texnologik yechimlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

Uchinchi, inson kapitali innovatsion taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi sifatida namoyon bo'ladi. Malakali kadrlar tayyorlash, ilmiy izlanishlarga yo'naltirilgan ta'lim tizimi va kreativ fikrlashni rivojlantirish innovatsion jarayonlarning barqarorligini ta'minlaydi. To'rtinchidan, institutsional muhitning barqarorligi va huquqiy bazaning takomillashganligi innovatsion faoliyat uchun qulay sharoit yaratadi. Intellektual mulk huquqlarining himoyasi va biznes yuritishdagi shaffoflik innovatsion tashabbuslarni rag'batlantiruvchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, innovatsion rivojlanishni samarali amalga oshirish tizimli yondashuv, kompleks davlat siyosati hamda fan, ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasiga asoslanishi lozim. Shu sababli, milliy iqtisodiyotda innovatsion faollikni oshirish uchun institutsional islohotlarni chuqurlashtirish va innovatsion ekotizimni yanada rivojlantirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi. (2023). *Rasmiy materiallar va hisobotlar*. Toshkent.
2. Schumpeter, J. A. (1934). *The Theory of Economic Development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2015). *Innovation Strategy Report*. Paris: OECD Publishing.
4. Porter, M. E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press.
5. World Bank. (2021). *World Development Report: Knowledge for Development*. Washington, D.C.: World Bank Publications.
6. Drucker, P. F. (1985). *Innovation and Entrepreneurship*. New York: Harper & Row.
7. Nelson, R. R., & Winter, S. G. (1982). *An Evolutionary Theory of Economic Change*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
8. Lundvall, B.-Å. (1992). *National Systems of Innovation: Towards a Theory of Innovation and Interactive Learning*. London: Pinter Publishers.